

15 FEB. 1996

Nyhedsbrev nr. 20 - februar 1996

ISSN 0908-3553

Kontingent 1996

Sammen med dette Nyhedsbrev udsendes girokort til kontingentindbetaling. Kontingentet er som tidligere kr. 100,- og fristen er sat til den 15/3. Vi beder om at fristen overholdes, så vi til generalforsamlingen medio april kan oplyse det præcise medlems-tal.

Som tidligere kan man også indbetale kontingent til Nordisk Forening for Leksikografi, NFL, på LEDAs girokonto. NFL-kontingentet er NKK 200,- (ca. DKK 180,-). Der-ved sparer man som bekendt det høje gebyr der opkræves ved indbetaling på fx nor-ske girokort. Desuden kan man fortsat indbetale andre beløb, fx konferencegebyrer, på girokontoen. Disse muligheder er nu fortrykt på girokortet. Vi opfordrer til at man udnytter dette, så der ikke opstår tvivl om, hvad det indbetalte beløb dækker.

Med venlig hilsen
Torben Arboe Andersen, kasserer
tlf. 8942 1917

ANMELDELSER

Jenssens Ordbog for Gartnere og Botanikere ved Erik Bruun, 15 + 311 s., G·E·C Gads Forlag, 6. udgave 1. oplag. 1995. ISBN 87-12-02663-8.

I serien af Gads Fagordbøger foreligger nu en ny udgave, den sjette, af en gammel klassiker. Gartner Jens Jessen udsendte 1883 sin Ordbog for Gartnere og øvrige Plantedyrkere. Med 5 nye udgaver (i dem alle er titlens plantedyrkere erstattet af botanikere) blev den opslagsværket for den latinske plantenomenklatur. Den har længe været udsolgt og eftersøgt.

Et latinsk plantenavn – eller bedre: plantebetegnelse, for et navn, proprium, er det ikke, men ordet er jo indarbejdet – består af et slægtsnavn, f.eks. *Orchis* (gøgeurt) og et artsepitet, f.eks. *maculata* (pletet). Den nye udgave, som er så stærkt udvidet og revideret, at den kan betegnes som et nyt værk, er en alfabetisk fortegnelse over slægtsnavne og artsepiteter med tilføjede etymologiske oplysninger.

De etymologiske oplysninger består af en sproglig analyse af latinen, som ofte har græsk grundlag, og en botanisk motivering for navnets betydning. Med det valgte eksempel: *Orchis*, gr. orchis 'testikel', "hentyder til de to rodknolde, som kan ligne et par testikler", og *maculatus*, perf.part. af *maculare* 'plette'.

Etymologierne gør, så vidt jeg kan bedømme dem, et meget pålideligt indtryk, og de tilknyttede botaniske bemærkninger er særdeles nyttige.

Selvfølgelig kan man som i enhver anden ordbog støde på fejl, som når det f.eks. antages for en "legende", at *syphilis* (under artsepitetet *syphiliticus*) skulle have navn efter hyrden Syphilus (ordret: svine-ven) i et italiensk digt fra 1530. Det er det nu ikke. Før den tid kaldtes sygdommen, som antages at være kommet fra Amerika, for den neapolitanske eller italienske eller især franske syge, og denne sidste betegnelse holdt sig op til

vore dage (fransoser) ved siden af det latinske. Der er næppe tvivl om, at det er navnet på det italienske digts hovedperson, som led af sygdommen, som er grundlaget for sygdomsbetegnelsen.

Også sproglige unøjagtigheder kan man støde på, som når det oplyses at *cannabis* er "beslægtet med" hamp. Der skulle have stået "samme ord som". Det er heller ikke rigtigt, at *juncus* (siv) skulle betyde 'noget man binder med' (altså sat i forbindelse med latinens jungere), som der står under *juni-perus*. Under dette sidste kunne det forresten have været rimeligt at nævne, at første del er beslægtet med buskens danske navn ene(bær).

Med tanke på de ikke-specialister, der kan have glæde af bogen, kunne man i det hele taget have ønsket sig mange flere henvisninger til de danske modsvarigheder til de latinske slægtsnavne end dem der er. Det er f.eks. udmærket, at vi får at vide, at *Fagus* er bøg, at *Picea* er fyr og at *Piper* er peber. Men det virker f.eks. lidt for internt, når artiklerne om *Betula* og *Sorbus* taler om "træet" uden at oplyse, at det drejer sig om birk og røn. Og med Johan Langes Ordbog over Danmarks Plantenavne (hvis genoptryk + supplement forresten ikke er observeret) i hånden havde arbejdet været overkommeligt. Det er svært at se, hvilket princip man her har fulgt. Det skal medgives, at mange latinske slægtsnavne også bruges som danske, anemone, bellis, erantis, iris, petunia, primula osv., undertiden dog i en fordansket form, som imidlertid normalt ikke besværliggør findestedet i ordbogen, hyacint, lavendel, lilje, nerie, orkide, ranunkel osv., jf. dog floks, som skal søges under phlox. Men i talrige tilfælde bliver man ladt i stikken, hvis man vil vide, hvad det danske navn er.

Disse indvendinger skal ikke skjule, at der er nedlagt et stort og gedigent stykke arbejde, sprogligt som botanisk, i denne ordbog. Gode oplysninger og præcise formuleringer (undertiden overraskende karske, som når den traditionelle etymologi for anemone, af græsk *anemos* 'vind', karakteriseres som "noget vrøvl" (med tvivlsom ret), og den gamle forklaring på *Polemonium* (jakobssti-

ge), efter kong Polemon, endog som "formentlig rent vrøvl".

Med denne ordbog over de latinske og Johan Langes over de danske plantnavne er plantnavneforskningen godt hjulpet.

John Kousgård Sørensen

Ordbog over det Danske Sprog. Supplement. Bd. 2: *Bi - Dozer*.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
Gyldendal. 1994.
1421 spalter. Kr. 550,-.
ISBN 87-00-20288-6.

Redaktører: Anne Duekilde (ca. 1060 sp.), Svend Eegholm-Pedersen (ca. 350 sp.). Desuden har enkelte andre tidligere udført redaktionsarbejde også inden for det afsnit, bd. 2 dækker, jf. henvisning (på siden over for titelbladet) til omtale heraf i forordet til hele værket i bd. 1; dér oplyses også, at Anne Duekilde tidligere har gennemført en redaktion af hele afsnittet A-E til Supplementet.

Den historiske baggrund for udarbejdelsen af ODS-Supplementet (herefter også: ODS-S) er udførligt omtalt i forordet i bd. 1 (p. XXIV), hvor også redaktionsprincipperne beskrives (p. XXIV-XLVII). Af startoplysninger gives i bd. 2 derfor kun henvisning til forkortelseslister (redaktionelle forkortelser og forkortelser for citerede værker) i ODSs afsluttende (28.) bd. og Supplementets 1. bd.

Første bind blev udgivet i 1992 og er anmeldt af Allan Karker i *Danske Studier*. 1994 p. 145-152, hvor også den historiske baggrund og redaktionsreglerne omtales. I LEDA-Nyhedsbrevene har ODS-S ikke været anmeldt; jeg henviser generelt til Karkers omtale og trækker stedvis på den i nedenstående. Supplementet er planlagt til yderligere 3 bind, der skal udkomme i 1996, 1999 og 2003.

Målgruppen er alle, der bruger ODS. Både ODS og ODS-S henvender sig til alle, der beskæftiger sig med det danske sprog.

Fagområde: ikke nogen afgrænsning; både ODS og supplementet dækker det almene danske sprog.

Formålet med supplementet er at give ODS en afrunding på flere områder (jf. forordet p. XIIIff.) og derved bringe de første bind af ODS på niveau med de sidste. I ODS medtager de sidste bind dels bl.a. langt flere sammensætninger og citater, dels nye ord fra de op mod 40 år, der var udgivelsestiden for ODS (bd. 1 udkom i 1918, bd. 27 i 1955). Man kan tale om en "redaktionel leksikografisk skævdeling" (jf. Karker p. 146), idet de første ODS-bind er redigeret med sigte på et samlet værk på 15-17 bind, mens de sidste nærmest svarer til et værk på 37 bind (forordet p. XI). Fx fylder bogstav A i ODS kun 1/3 af bogstav T (900 spalter over for 2650, de ca. 80 sp. Aa ikke medregnet), skønt de to afsnit i andre ordbøger er omtrent lige store (jf. p. XII). Supplementets 1. bd. dækker ODS bd. 1 og ca. halvdelen af bd. 2 (udg. 1920); supplementets 2. bd. dækker resten af ODS bd. 2 og ca. 75% af bd. 3 (udg. 1921), herunder opprioriteres bogstav C kraftigt: ca. 200 sp. i ODS-S mod ca. 65 i ODS.

Antal opslagsformer: op mod 12.000 ord (ifølge pressemeddelelse). Mange er naturligvis opslagsformer fra ODS, som får tilføjet nyt materiale, og et temmelig stort antal er henvisninger til andre artikler i ODS eller ODS-S. Fx er der mange rene henvisningsartikler som: *Boutik* se *Butik*, *Brigsdør* se *Briksdør*. I bd. 1 har man optalt ca. 500 af denne type henvisningsartikler (jf. p. XXVI); i bd. 2 må der være langt flere. De egentlige nye artikler er især sammensætninger og fremmedord (se nærmere under pkt. 4-5 ndf.); en opgørelse over antallet af opslagsformer af disse typer ses ikke.

Artikelstrukturen er den samme som i ODS, blot giver ODS-S ikke udtaleoplysninger;

dvs. strukturen er (jf. p. XXXIII):

Hoved: opslagsord, ordklasse, sideformer, bøjning, etymologi –

Krop/betydningsdel opdelt i såkaldte citatergrupper, der i et hierarki rummer: 1) gruppe med betydningsnummer, 2) plankegruppe, dvs. betydning anført efter (unummereret) redaktionel planke; desuden bl.a. dels faste ordforbindelser, dels underordnede sammensætninger, dvs. rækkesammensætninger (nærmere beskrivelse af citatgrupperne p. XLIIIff.).

Supplementet må (naturligvis) bruge adskillig spaltepads på at beskrive præcist, på hvilke steder tilføjelser til eksisterende ODS-artikler skal indplaceres. I store artikler som fx *I. bære* har supplementet flere tilføjelser til hver enkelt spalte: her må hver gang anføres, hvilken betydning el. fast forbindelse tilføjelsen gælder, og på hvilket sted i teksten herunder den nye kommentar eller det nye citat hører til. Dette gøres dog mest muligt kortfattet, ofte blot ved at anføre ODS spalte- og linienummer. Her gælder virkelig at brugeren skal "læse frem og tilbage mellem de to bind (af ODS hhv. ODS-S), måske linie for linie, for at se oplysningerne i deres rette sammenhæng" (p. IX).

Enhver tilføjelse er markeret med et foranstående +. Det gælder på alle niveauer: nye ord, sammensætninger, (hoved)betydninger, underbetydninger, faste forbindelser, talemåder, citater. Nye betydninger mv. kan give småproblemer med nummereringen i citatgruppen, så man må tage cifret 0 eller et bogstav i brug i betydningsnumrene, fx *III. bytte ... + 5.0) bytte af* (etc.), ... + 5.3a) *bytte over*, det sidste indføjjet mellem 5.3) *bytte om* og 5.4) *bytte* (sig noget) *til*; jf. også fx. *III. bryde ... + 7.6a) bryde om* (etc.); *Dag ... 7.1a) dag efter dag* (etc.) samt fx *blive 7.3a) ... 7.3b)*. Også nyttilkomne betydninger af faste forbindelser registreres, fx under *brække*: 5.8) *brække ned*, "+ 2. (efter eng. *break down*) bryde sammen; gå i stykker". I øvrigt er det sjældent, der må tilføjes nye betydningsnumre på de øverste niveauer selv under de store artikler: det drejer sig som exx

antyder oftest om tilføjelse af underbetydninger el. nye faste forbindelser. Fx er der selv ved en af topscorerne mht. betydningsantal, nemlig *II. brænde* med 4 intransitive og 7 transitive betydninger samt 16 faste forbindelser (tryktabs-), altså i alt 27 betydningsnumre i ODS, kun tilkommet nyt materiale til ét ekstra betydningsnummer, nemlig: + 10.5) *fejle en kugle el. bold* (i kegle- el. boldspil mv.). Det vidner om dels et stærkt ODS-materiale, dels en præcis analyse i ODS-artiklen. Men der er som venteligt mange kompletteringer af underbetydninger mv. som ved *brække ned* ovf. eller markeret med nye planke-betydninger, fx ved *II. brænde 25: brænde sammen... + ll* gå galt, mislykkes (etc.).

Supplementet bibeholder ODSs betydningsopdeling: "ODS-artiklernes hierarki er bindende for ODS-S og kan normalt ikke omstødes" (p. XLV). Formuleringen lige efter lader ane, at redaktionen til tider har følt dette som en spændetrøje: "Om en ny citatgruppe bliver en hovedbetydning eller en underordnet gruppe afhænger ofte nok så meget af ODS-artiklens struktur som af gruppens leksikalske indhold; dette er vilkårene for et supplement". Der gives dog ikke eksempler til underbygning af denne latente kritik af redaktionsvilkårene.

Kun yderst sjældent slettes ord eller betydninger. Et eksempel på sidstnævnte ses dog under *I. Brog*: "bet. 2 udgår, citaterne kan henføres til *II. Brog 1* (etc.)".

Den nævnte leksikalske skævdeling i ODS vil supplementet rette op på ved indsats på især 3 områder (jf. forordet p. XIII): 1) medtagelse af det nye ordstof fra ODSs udgivelsestid (40 år); 2) inddragelse af bedre citatgrundlag for hele perioden 1700-1955; 3) udnyttelse af henvisninger inden for værket. Under pkt. 2 vil man også: 2a) tilbagedatere ord og betydninger, hvor det er muligt, dvs. anføre et markant ældre (i almindelighed mindst 50 år ældre) belæg end det ældste i ODS nævnte (p. XXIX); 2b) direkte el. indirekte anføre årstal for citaterne, da det betegnes som en "ulykkelig mangel ved ODS, at hvert citat ikke har et synligt årstal" (p.

skævheder i ODS: 4) medtagelse og citatafhjemling af flere etablerede sammensætninger, der måske nok har (næsten) gennemskuelig betydning, men har særlig kulturhistorisk (el. lign.) betydning (p. XXIVf.); 5) medtagelse af fremmedord i et større og mere retvisende forhold ud fra deres betydning i den danske sprog- og kulturhistorie (p. XXVIIIf.). Disse punkter behandles ndf.

1) Nyordsstoffet. ODS skulle være både en historisk og en samtidsordbog. Forordet (p. XIII) nævner, at første halvdel af værket bogstavmæssigt set var færdigtrykt 1930 (bd. 12, der på nær ca. 100 spalter afslutter bogstav K), og at der allerede i 1925 måtte lukkes for tilgang af ord så langt frem som til bogstav H incl. (bd. 8, der afslutter H, udg. 1926). Supplementet bringer herudfra mange nye artikler, der vidner om den tekniske, industrielle, kulturelle udvikling i ODSs tilblivelsestid, fx: *Bladan* (1952), *Bulldozer* (1945, kortform *Dozer*), *Cellofan* (ca. 1915), *Celotex* (bygningmateriale, 1926), *Cyklotron* (1942), *DDT* (1945); *Bubikopf* (frisur 1920-30-erne), *Coca-Cola* (1922); *Dadaisme*, *Dadaist*; *Denim* (1937), *Dixieland* (1950), *Bodybuilding* (1954).

Også krigstiden i en del af ODSs redaktionsperiode afspejles i mange opslagsformer, fx sammensætninger som *Bombeangreb*, *-fly*, *-kælder*, *-regn*, *-tæppe*, endvidere af ord som *Blitz* (bombardementet af London), *Blitz-krig* (tyskernes lynhurtige fremrykninger), *II. Bunker* (sideform *Bunkers*), *CB*, *CB-betjent* (medlem af korps under Statens Civile Luftværn), *Clearing-mord* (tyske gengældelsesdrab i Danmark), *Dakota* (flytype), *D-dag*. Efterkrigstid ses i ord som *denazificere*.

2) Bedre citatgrundlag. Allerede i 1920 savnede ODS-redaktionen citater fra tiden efter 1870-erne på de almindeligste ord og udtryk (p. XIV); senere viste det sig nødvendigt at foretage en omfattende supplerings (bl.a. via ny excerpering af centrale kilder) af det oprindelige supplementsmateriale (p. XVff.). I ODS-S kan man derfor fremlægge et righoldigt citatmateriale til mange artikler i ODS,

bl.a. til de sammensætninger med intet eller kun et enkelt citat. Fx gives i de ca. 15 spalter rækkesammensætninger med *Blod-* (til de 12 i ODS) citater på ordene *blod-arm* (yderst fattig), *Blod-daab*, *-døbt*, *-gridsk*, *-korn* (blodlegeme), *-plade*, *-vidne* (martyr). 2a) Tilbagedateringer. Ofte kan som tegn på et tilkommet, markant ældre belæg tilføjes: "+ ældre nydansk d.s.", fx ved *Blod-aare*, hvor ældste belæg i ODS er fra ca. 1800. Men også kortere åremål angives, fx ved *Blods-beslægtet*: "+ ældre: Cit. 1811 (etc.)", hvor ældste ODS-belæg er fra 1900. Holberg-ordbogen (udg. 1981-88), redigeret af Aage Hansen og den ene af de nuværende ODS-S-redaktører, Svend Eegholm-Pedersen, anføres adskillige gange, især i forbindelse med fremmedord. Fx tilbagedateres *II. dialektisk* (vedr. dialektik) i kraft heraf fra 1843 i ODS til 1700-tallets begyndelse. Fra Holberg-ordbogen anføres også bl.a. ældre sideformer, fx *Brynd* under *Brønd*, *Divise* under *Devise*, og der gives ældre belæg for særlige syntaktiske konstruktioner, fx under *I-II. der* (pron., adv., sp. 1220f.) og *I. det* (sp. 1253).

2b) Årstalsangivelser. Den "ulykkelige mangel" på årstalsangivelser ved citater i ODS (jf. ovf.) har man arbejdet meget bevidst på at undgå i Supplementet: årstal tilføjes, hvor det ikke indgår i kildeforkortelsen, eller fremgår af forkortelseslisterne, "hvis det skønnes værdifuldt i tekstens sammenhæng" (p. XLVI). (I enkelte tilfælde anfører man endog årstal, hvor dette fremgår af forkortelsens opløsning, fx 312.22: Jesp. Levned.(1938)). Endvidere er årstal indarbejdet i relativt mange af de ca. 400 nye kildeforkortelser (p. LIIf.); ved de ca. 1500 nye ikke-eller letforkortede kildeangivelser (jf. p. XLVII) anføres årstallet altid i artiklerne.

3) Udnyttelse af ODS-interne henvisninger.

3a) Til (andre) hovedord i faste forbindelser, talemåder mv. Disse henvisninger gives ud fra princippet om så vidt muligt kun at behandle faste forbindelser mv. under ét hovedord; ODS-S indfører henvisninger fra de vigtigste andre ord i ordforbindelsen til det pgl. hovedord i ODS (jf. p. XLIV). Under *II.*

bære indføjes således henvisningen:

“224,3ff: + bære vand til ens mølle, se I.Mølle 1.2 - bære olie til ilden, se I. Olie 1.2 - bære sten af by(en) se Sten 3.10”. Denne henvisningstype er en præcis hjælp for de læsere, der har brug for hurtigt at finde de pgl. talemåder i ret store artikler som *Mølle Olie* og *Sten* (hver på fra 2 til 13 spalter). Tilsvarende henvises fra *Datter* til forklaringer af talemåder som: “sku moderen vel, om du vil have datteren”, se IV. skue 1.2 (2 verber *skue*, 4 1/2 sp.); “alle kvinder er Evæ døtre”, se I. Kvinde 2.3 (ca. 7 sp. i ODS). Det er værdifuldt, at de første bind af ODS nu bringes op til de sidste binds standard på dette punkt.

3b) Til alternative opslagsformer, nævnt under en given opslagsform. Fx: *II. Box* se *Boks*, *Bric-a-brac* se *II. Brikbrak*, *Desair* (“pseudofransk form”) se *Dessert*. Jf. også bemærkningerne om henvisninger fra C-opslagsformer til K- (pkt. 5 ndf.).

4) Sammensætninger. Enhver redaktion må være restriktiv i sin medtagelse af sammensætninger, da der findes “i bogstavelig forstand ... en uendelighed af dem” (p. XXVI), men ODSs første bind er af pladshensyn blevet for restriktive. Supplementet optager mange sammensætninger, som er (eller i det mindste synes) letforståelige, men hvor medtagelse kan være berettiget bl.a. ud fra, at ordene vedrører tidstypiske forhold og dermed viser aspekter af en given tids kulturhistorie, fx *Brude-bibel*, *Bryllups-kontor*, *Børne-bibliotek*, *Check-rytteri*, *Dame-selskab*. Et typisk udsnit af en spalte med rækkesammensætninger består af nye sammensætninger afvekslende med tilføjelser til gamle, fx under *Bolig-*: + *-forhold ...*, + *-forsorg ...*, *-godtgørelse + 1950 ...*, + *-hus (etc.)*, i alt 6 spalters tilføjelse til de kun 10 linier i ODS. Som andre eksempler kan nævnes, at der under *Bog-* føjes 10 sp. til de 2 i ODS (samt 4 sp. under *Bogstav-* til 1 sp. i ODS), *Bord-* giver ca. 6 sp. til de 4 i ODS, *Cykel-* giver 5 sp. til 1 i ODS. Totalt set foreligger hermed dokumentation af et stort og repræsentativt udvalg af sammensætninger.

5) Fremmedord. På flere stræk overraskes man af det temmelig massive opbud af fremmedord, der qua deres optagelse må være tilskrevet borgerret som danske ord, nuværende eller ældre. Der er i ODS-S medtaget langt flere end i Gyldendals fremmedordbog; man må gå til fx L. Meyer: *Fremmedordbog* (her benyttet 8. udg., 1924) for at finde mange af dem, fx fra afsnittet *com-* – *con-* følgende: *Comparaison*, *Complaisance* (elsk-værdighed, høflighed), *Comportement* (optræden, opførsel), *Connaissance*, mens Gyldendals fremmedordbog fra samme afsnit dog har: *comme il faut*, *Complet* (også betydningen damebeklædning), *Composé* (herre- el. damedragt), *Concierge*, *Consommé* (kraftig, klar kødsuppe). Forklaringen er dels, at ODS og ODS-S medtager også “ældre sprog”s fremmedord, dels, at bogstav C formentlig indeholder særlig mange udenlandske ord. Endvidere gives her en mængde rene henvisninger til afsnit K- af typen: *Claqueur* se *Klakør*, *Consequence* se *Konsekvens*; *coquet* se *koket*, *Coupon* se *Kupon*. Hvilket er en konsekvens af pkt. 3b ovf., udnyttelse af interne henvisninger: de nævnte C-former er anført som sideformer i ODS under K-opslagsformerne, men indgår ikke som fx *Conseil* som opslagsformer i ODS.

Endelig vil det jo – som ved sammensætningerne ovf. – altid være et skøn, hvilke fremmedord der skal medtages (p. XXVIII), og uden at gå til grundmaterialet for ordbogen er det vanskeligt at bedømme, om udvalget er rimeligt. I ODS er princippet, at de “titusinder af internationale fagudtryk”, der kun bruges i kommunikation fagfolk imellem, ikke skal medtages, derimod “fagord af fremmed oprindelse, der er blevet almindelige i sproget også uden for fagmændenes kreds” (ODS-forordet p. XXVI). Da ODS er for restriktiv på dette punkt (pga. pladsmangel og høj prioritering af behandlingen af hjemlige ord), vil supplementet give fremmedordene den mere fremtrædende plads, de fortjener ud fra deres betydning i dansk sprog- og kulturhistorie (p. XXVIII). Men nogle af de optagne ord er efter min mening “på vippen” til udeladelse. Fx ville jeg nok have vurderet, at en læser måtte slå *boule-*

versement (omvæltning, forstyrrelse) op i en fransk-dansk ordbog eller en fremmedordbog, selv om ordet brugtes af fx P.A. Heiber (1799, altså før eksilet i Paris). På den anden side er jeg godt tilfreds med fx at blive mindet om, at *boche* var franske soldaters betegnelse for en tysk soldat under 1. verdenskrig. Andre læsere ville måske vurdere det lige modsat (alt forudsat, at man ikke kan slutte sig til pgl. ords betydning ud fra den kontekst, man træffer ordet i).

For øvrigt giver fremmedordene enkelte steder ODS-S problemer med ortografien i opslagsord. ODS følger her ministeriel retskrivning ud fra Saabys Retskrivningsordbog 7. udg., 1918 (jf. ODS-forordet p. XXIX); det indebærer brug af store begyndelsesbogstaver for substantiver, *aa* i stedet for *å*, endvidere fx opslagsformer som *hemme* og *Stæmme-jærn*. Dette følger ODS-S i opslagsord, men anvender nugældende retskrivning i redaktionel tekst. I ODS optræder fx opslagsformen *Bulevard*; nyoptagne sammensætninger af *boulevard* og *-blad*, *-presse* mv. må dermed i ODS-S anføres som *Bulevardblad* etc., selv om man ikke kan give noget citat med stavemåden *bu-* (havde man haft et, havde man antagelig bragt det); man må nøjes med efter opslagsformen *Bulevard* at tilføje: "+ (alm. skrevet *Boulevard*)". Heller ikke fransk *bravour* og *doublé* bliver opslagsformer i ODS-S, men henvises til *Bravour* og *Dublé* i overensstemmelse med Retskrivningsordbogen; omvendt accepteres engelsk *double* (sportsudtrykket) som opslagsform i begge ordbøger. For *Bumerang* tilføjer ODS-S: "+ (ogs. skrevet *Boomerang*)", betegner *bumerang* som ældre og giver et citat fra 1870. Under *Chiffer* (hemmeligt tegn) noterer man uddybende om en sideform, der ikke slog an: "1920: alm. *Ciffer*, + denne skrivemåde har ikke vundet hævd i 20. årh. og er ikke optaget i *Glahder.Retskr.* og *Retskr.* (1955)".

ODS og Supplementet spænder vidt: fra dagligdagens almindelige ord til ret specielle fremmedord. Fra dagligdagens talesprog er også dialektale udtryk medtaget i ODS i be-

tydeligt omfang, vist større end de fleste antager. Som "stor-bruger" af ODS i forbindelse med redaktion af Jysk Ordbog bogstav B-F glæder det mig naturligvis, at ODS-S fortsætter denne linie og optager adskillige ord fra jyske kilder, fx *Denge* (kæleform til *Dreng*), *delsom* (som er til at dele), *Bjæring* (bjærgning af ladning), *Bjesk* (bitter dram). I sidste tilfælde er opslagsformen mere jysk end i Jysk Ordbog, der har drikken nævnt under *1.besk* (med sideform *besker*, begge med udtale *bj-*), og i næstsidste tilfælde har Jysk Ordbog opslagsformen *bjærging*, der ligger tættere op ad grundordet *bjærge* (ODS har sideformen *Bjærging*). Omvendt har Jysk Ordbog valgt opslagsformen *botter* (smør og lign.), da ordet i vore kilder er indlånt fra nedertysk i denne form, mens ODS-S har højtysk *Butter* som opslagsform og nævner *botter* herunder. Ordet *buckskin* (klædelignende stof; tidligere ret alm. brugt) placerer ODS under *Buk-skin(d)*, ODS-S under *Buk-skind* (da man ikke her anfører parentetiske bogstaver i opslagsformer), *Ømålsordbogen* (bd. 2, 1994) under *bukskin* og Jysk Ordbog under *buckskin* (med bemærkningen: ofte opfattet som *bukkeskind*). Der er gode argumenter for valg af hver af de respektive opslagsformer, og det er næppe afgørende, om man for ord som de nævnte vælger identiske opslagsformer i de tre ordbogsprojekter, blot man i et vist omfang (som det allerede sker) sørger for indbyrdes henvisninger. For et ord som *Cyprianus* (folkelig bog om heksekunster mv.) har de tre ordbøger dog samme opslagsform (trods stærkt divergerende udtaleformer).

Den øvre tidsgrænse for ODS-S er som nævnt 1955, året for udgivelsen af ODSs afsluttende tekstbind, bd. 27. Ordstoffet for den følgende tid behandles i Pia Riber Petersen (1984): *Nye ord i dansk 1955-75* ud fra Dansk Sprognævns ordsamlinger og efter grundige diskussioner med redaktionen af ODS-S om, i hvilket af værkerne ordene skulle placeres. Derved blev mange hundrede ord i Spognævnets samlinger tilbagedateret til tiden før 1955 og optaget i ODS-S (jf. p. XX). Fordelingen betyder dog ikke, at der

i ODS-S ikke forekommer citater yngre end 1955, idet sådanne citater kan medtages, når de "udfylder tilfældige mangler i materialet" på ord kendt før 1955 (p. XXXII). Fx optræder i der citater fra Rifbjerg.KU. og Panduro.RT. fra 1958; de yngste citater, jeg har bemærket, er så sene som 1980 (Bente Clod, fx sp.359.8f).

Typografi. Compulexis-satsen er klar og funktionel; den adskiller artiklernes komponenter på en meget overskuelig måde. Løs højre margin. Eneste lille problem: der mangler bindestreg foran parentetisk anførte endelser, hvor disse skilles fra grundordet ved linieskift, fx: "skadet i boven (e)" (438.8f), "bære sten af by (en)" (746.45f.); her må let kunne skrives (-e) og (-en). Trykfejl mv. ses meget sjældent. Enkelte gange udskiller sig dog et "lille l" i stedet for cifret "1" i talangivelser, og forrest i linien for opslagsformen *Bjæring* står et 1-tal, der tilhører foregående linie. Fra II. *Dank* henvises til en artikel *Doven-dank*, som dog ikke findes. Under *Commando* henvises (l.19) til *Commando-tog*, det skulle have været *-togt* (l.44). Et enkelt sted er set fejlagtig rækkefølge blandt rækkesammensætninger: under *Bølgeblik*- kommer *-plade før -hus*. Man kan undre sig over artiklen *Dowlas*, der blot henviser til ODS-artiklen med samme opslagsform, men intet nyt tilføjer. Men det er skønhedsfejl uden betydning for helheden.

Konklusionen er, at bd. 2 afgjort lever op til ODS-Supplementets generelle målsætning om på centrale områder at bringe de første bind af ODS på niveau med de sidste. Dette gøres med forbilledlig systematik og præcision. Suppleringen og redaktionsarbejdet også i "de to årtier 1965-85, hvor ... færdiggørelsen var et fjernt mål for den alt for lille redaktion" (p. XV), har som ved bd. 1 givet et resultat af meget høj karat.

Torben Arboe Andersen

Medlemsblad for
LEDA – Foreningen af Leksikografer i
Danmark.

Formand: Pia Jarvad (ansv.)
Dette nummer af bladet er redigeret af
Anna Garde

ISSN 0908-3553